

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף כט

עיונים על הדף

שומר אבידה עוסק במצוה פטור מן המצוה. שורש הדין

נחלקו ר"ע ור"ט האם יוכל להשתמש בדמי האבידה, וזנה הגמ' האם הסוגיא לא תעלה בקנה אחד עם שיטת רב יוסף שסבר ששומר אבידה דינו כשומר שכן שהרי על פניו נראה שבין לר"ע ובין לר"ט אם לא השתמש בדמי האבידה לא יהיה חייב באחריות. רש"י ("ד"ה כשומר שכן) ביאר את דברי רב יוסף, היות וכאשר שומר על האבידה הוא מתעסק במצוה וא"כ פטור הוא מן המצוה, וזה שכרו ע"כ מתחייב באחריות לשיטת רב יוסף כדן שומר שכן. ועדיין צריך להבין, כלפי מה הדברים אמורים, האם נפטר מכל המצוות. מה שורש הענין בעוסק במצוה פטור מן המצוה וכו'.

עיקר הסוגיא במחלוקת רבה ורב יוסף נלמדה במסכת בבא קמא בפרק הכונס (נו, ב), אף במסכת נדרים למדנו לגבי מודר הנאה איך משיב אבידה וכו'.

נחלקו רבה ורב יוסף, האם שומר אבידה מוגדר לשומר שכן, המתחייב בגניבה ואבידה. או כשומר חנים שפטור ע"כ. דעת רב יוסף, מוגדר לשומר שכן, בעקבות שנטר מחיוב צדקה באותה עת. דעת רבה, שמוגדר כשומר חנים. ועיין בב"ק (נו, ב) בתוס', שגם רבה שחולק על רבי יוסף בדן שומר אבידה, מודה ליסוד שעוסק במצוה פטור מן המצוה. בגמ' בנדרים הביאו במחלוקת רב אמי ורב אסי, שלא חלקו על היסוד של עוסק במצוה פטור מן המצוה אך סברו שלא שכיח שבדיוק בזמן שמטפל באבידה יבוא עני ויבקש צדקה, ובעקבות הטיפול באבידה יפטר ממצוות צדקה.

מה המקור לדן, שעוסק במצוה פטור מן המצוה. רש"י בב"ק (נו, ב דלא בעי) על דברי רב יוסף, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך נפקא לן במס' סוכה (כה, א). בגמ' בסוכה מבואר, שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה וכו' ולמדו בגמ', מ"בשבתך בביתך" פרט לעוסק במצוה, ו"בלכתך בדרך", פרט לחתן. תוס' ("ד"ה ובלכתך) ע"פ הגמ' בברכות הפכו את הגירסה שצ"ל שמתך בשבתך בביתך" לומדים פטור לחתן, ומ"בלכתך בדרך" לומדים פטור לעוסק במצוה. וכו'.

נחלקו רש"י ותוס', עד כמה פוטרים את העוסק במצוה. בדברי רש"י (סוכה שם "ד"ה פטורין) מבואר, שהולכי כדרכים, אף בעוסק חנייתן הם פטורים. אולם תוס' (שם "ד"ה שלוחי) סייגו את הדברים, ונקטו שאך ורק אם אף שיתעסקו בשעת החנייה זה יגרום להם שיתבטלו מן המצוה. אולם אם יכולים לקיים שניהם חייבים בסוכה, ואינם מוגדרים מתעסקים במצוה.

שואל הריטב"א (שם), אם מדובר שהאדם אינו יכול לקיים את ב' המצוות, א"כ בוודאי שפטור מן המצוה השנייה כמו שאמרנו בשומר אבידה שבזמן שמתעסק עמה פטור מלכת לעני דובר זה לא צריך פסוק. מסביר ופשוט. ומדוע הגמ' הביאה פסוק? מחדש הריטב"א, שיש איסור לעזוב מצוה אחת ולעשות מצוה אחרת, שהיה סד"א אולי יעזוב מצוה אחת וילך לעשות מצוה אחרת, אולי גדולה הימנה. אמר הריטב"א, כיון שפטור מן האחרת, הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצוה מפני דבר שהוא של רשות. כלומר, כאשר עוסק במצוה אחת, כרגע זה צויו הבורא עבורו. מחילא המצוה השנייה שמדומנת לפניו היא אמנם מעשה טוב, אולם לגבי זה דבר הטרשת, כיון שכבר עוסק בדבר שהקב"ה ציווהו מכבר, והעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ולהמליץ בנותן טעם, אומר המהר"ל בנתיב התורה (פ"ז) נאמר בפסוק "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ה, ה) אדם המקבל את עולו של המלך, ומקיים מצוותו מכניע ליובו, שמעבר רצונו לאביו שבשמיים ועושה בדיוק כאשר ציווהו, הכנתו לבוראו שישעבוד רצונו כעבד למלך גורם שהקב"ה ישמור עליו, ויציל אותו מכל חששלו, כמו שאדון שומר על עבדו. שהרי בדרוש של עולם אם אדון לא שומר על עבדו מצטייר הדבר כאוזלת יד, שהרי משהו אחר נכנס לתוך שליטתו וממשלתו והזיק לעבדו ומוגדר הדבר לפגיעה באדנותו של מלך, לכן כאשר האדם מכניע את עצמו ומשמש את אדונו ישמור עליו בוראו והוא המחוייב מצד הדין והשכל. זה הטעם ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, וזה היסוד שעוסק במצוה פטור מן המצוה, כי עתה הוא עשה מה שציווה בוראו.

האם בכל מצוה שאדם מקיים יש לדון בו עוסק במצוה פטור?

כנזכר לעיל, נחלקו רש"י ותוספות, האם יש פטור של עוסק במצוה, כאשר לא עוסק בפועל במצוה, אולם נמצא הוא בתקופה של קיום המצוה. דעת רש"י, שהולכי דרכים פטורים מסוכה אף בזמן החנייה. וכאמור תוס' נקטו שכ"ז דווקא אם זה יגרע בעשיית המצוה, אולם אם יהיו בסוכה לא תפגם המצוה, היינו שאפשר לקיים שניהם, חייבים הם בסוכה.

תוס' בב"ק (נו, ב) מביאים ראייה שאין פטור גורף, לכל אדם שמקיים מצוה, שהוא נפטר מהמצוה, אלא רק באופן שהתעסקות במצוה גורמת לו פעולה בפועל. והראיה, לדעה אחת בגמ' בנדרים (לג, ב) אמרו, ש"פרוטה דרב יוסף לא שכיח", שואלים תוס' מדוע לא שכיח, הרי כאשר האבידה נמצאת בביתו של מוצא האבידה, סברו מאוד שידפוק עני. והוא שומר אבידה וא"כ פטור מן המצוה. אמורים תוס', בהכרח, אין הפטור של עוסק במצוה חל על מי שיש לו

אבידה בבית, אלא אך ורק במי שבפועל באותה עת מתעסק עם האבידה. א"כ מובן שאותו מ"ד סבר, שלא שכיח שבדיוק באותה עת מתעסק עם האבידה ידפוק עני. ומביאים תוס' ראייה מסביר לשיטתם, וז"ל, "וסברא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו יפטר מן המצוות". בהכרח אין זה פטור גורף, אלא אך ורק מי שבפועל מתעסק במצוה.

מעניין, שבמהר"ח או"ז (ס' קפג) ג"כ הביא את ראיית התוס', אולם נוקט בלשונו, "ומילה תוכיח שכל ישראל יש עליהם מצות מילה. ודוד אמר עליה מזמור כשנכנס לבית המרחץ וראה עצמו ערום מכל המצוות ונזכר שהיתה מצות מילה בבשרו ואמר מזמור למנצח על השמינית". ע"כ. מבואר גם בדברי המהר"ח או"ז, שהבין שאין פטור של עוסק במצוה בכל מי שיש לו שייכות באותה עת עם מצוה, נאמר פטור רק לגבי אדם שבאותה עת לא יכול להתעסק עם המצוה השנייה. (מבואר שלמד שמצות מילה זה לא רק קיום בעת עשיית המילה אלא קיום בכל רגע ורגע, יסוד זה מפורסם בשם הבית הלוי, וכבר קדמו המהר"ח או"ז).

נושא היום: שימוש בדמי אבידה. טיפול באבידה. הנהגות

נחלקו ר"ע ור"ט האם מותר למוצא להשתמש **בדמי אבידה** (מצא אבידה שאוכלת יתר על מה שעושה או אבידה שכבר אינו מחוייב לטפל בה, ומכרה ועתה הוא שומר על המעות). **לר"ט** מותר להשתמש וחייב באחריות. **לר"ע** אסור להשתמש ופטור מאחריות. **הבינה הגמ'** שנחלקו באופן השתמש במעות, אך אם לא השתמש במעות ואבד, יהיה פטור. **ולכאור'** לא כשיטת רב יוסף שסבר ששומר אבידה דינו כשומר שכן היות ונפטר מלתת לעני פרוטה מחמת שהוא עוסק במצוה פטור מן המצוה. **רבה סובר** ששומר אבידה כשומר חנים. **ביאר רב יוסף**, ר"ע ור"ט לא נחלקו בחיוב על גניבה ואבידה שחייב כדן שומר שכן המחלוקת היא בחיוב אוניסין כדן שואל, **ר"ט סבר** התירו בשימוש הוא שואל וחייב באונסין. **לר"ע** אין לו להשתמש ואינו שואל. **והוספי בדבריו** "לפיכך אם אבדו אין חייב באחריות" מחמת דברי ר' שהרי לדברי ר"ע הנושא פטור אם אינו משתמש, אינו שואל, אינו חייב באחריות. **ור"ט אמר** היות ויש לו היתר להשתמש אף אם לא השתמש חייב באחריות, כדן שואל. **ואמנם לשון המשנה** "אבדו" ולא אוניסין, **מ"מ רבה אמר** לשלשון אבדו משמש אף על טבעה ספינתו בים. **פסק רב יהודה בשם שמואל** נפסקה הלכה כר"ט. **במעשה** במעות של בני רחבה **אמר אביי לרב יוסף** שמוותר להשתמש במעות כדברי ר"ט רק אם טרח בדמי אבידה היינו מצא מציאה ומכרה וכו'. אבל אם מצא מעות אסור להשתמש. **וכך לבסוף** הורה רב יוסף לבני רחבה במעות של יתומים שהופקדו בידם, שלא התירו להם להשתמש בהם.

דרך הטיפול במציאת ספרים, קורא בהם אחד ל' יום. **אם אינו יודע לקרא** יגולל. אין ללמוד בהם בפעם הראשונה מחמת בלאי. **ולא יקרא עם אדם נוסף** שמא יקרע. **ויקרא בשני עניינים** יכולים ב' אנשים לקרוא ביחד שאין חשש שימחק ויקרע. **עוד הלכות נאמרו בברייתא**, צריך להיזהר לא להשהות את הספר פתוח הרבה זמן, לכן לא יקרא ויחזור או יתרגם, **ולא יפתח** יותר מג' עמודים בבת אחת. **הטיפול בבגד**, מנער פעם בל' יום ופורש את הבגד לצורך הבגד ולא לצורך כבוד המוצא. **ניעור הבגד** כל יום מזיק לבגד, פעם בל' יום מועיל לו. **י"א**, אדם אחד המנער מועיל. **היגוי המנערים** מזיקים. **י"א**, ניעור ביד מועיל. במקל יכול להזיק. **י"א**, בגד צמר יכול להיקרע מחמת הניעור, בגד פשתן מועיל לו. (ע"פ רש"י בראשונים ביארו באופנים אחרים).

כלי כסף ונחושת שמתמש בהם לצרכן אבל יזהר מלשחוק אותם. **כלי זהב** שאינם מעלים חלודה יטמנם בקרקע ולא ישתמש בהם. **וכן כלי זכוכית** שמא ישברו, לא יגע בהם עד שיבא אליהו. **מצא אבידה** שאין מכבודו לטפל בה פטור מדיני השבת אבידה.

דעת שמואל מצא תפילין בשוק אומד את ערכם ומכרם ומניח אצלו את מעותיהם. **וביאר אביי**, היות ותפילין זה דבר שכיח למוצא אחרים מחתייהם. **אך ספרים** יתנהגו כמבואר במשנה יקרא בהם פעם בל' יום וכו'. **שואל ס"ת, א**, אסור להשאיל לאחר. ואע"פ שבכל שאלה אסור שהרי אמר ר"ל בשם רבי, אין השואל רשאי להשאיל. **חמיוש בס"ת** שיש סברא להבעלים מסכימים כדי שיעשו מצוה במחננים, קמ"ל שלא. **ב**, קורא בו אבל לא בלימוד ראשון. **עיקר החמיוש** שלא ילמד בה לימוד ראשון. **ג**, לא יקרא עמו אחר. **מפקדי אצל חברו ס"ת, א**, (למסקנא) **לרבנן**, גולל פעם בלב' חודש. **לר"א**, פעם בל' יום. **לסומכוס**, ס"ת חדש פותחו פעם בל' יום. **וישן** פעם בלב' חודש. **ב**, אסור לפתוח ע"מ לקרוא, אם פתח לצורך הס"ת מותר לקרא.

אמר ר' יוחנן מים שלא רתחו מזיקים לגוף האדם, **ועדיף** לשתות מכוס שהוכנה ע"י מכשף. **אך דבר זה** שהוחמו מים בכלי מתכת **ובשל** חרס אין חשש. **ואף בכלי מתכות** החשש עם מעיקרם מים רתחו אך אם רתחו והתקררו אין חשש. **ואף אם לא רתחו** אם נתן בהם תבלין כל שהוא אין חשש. **עוד אמר ר' יוחנן**, היורש ממון ומעוניין לאבדו, **לבוש בגדי פשתן**, היינו פשתן מרומי שעלותו רבה ומתבלה מהר. **ישתמש בכלי זכוכית**, היינו זכוכית לבנה, יקרה ושיבירה. **ישכור פועלים ולא ישב** **אינתם**, היינו פועלים המהגיגים שורים שאם אין עליהם שמירה מקלים את הניטעות.